

АФГАНСЬКА ВІЙНА

1979-1989

Автор: Віталій ЯЦЕНКО

Афганістан – країна на півдні Центральної Азії, розташована на роздоріжжі між Сходом і Заходом, з найдавніших часів є центром торгівлі та міграції. Її геополітичне розташування — між Південною і Центральною Азією з одного боку, і Близьким Сходом з іншого, дозволяє Афганістану відігравати важливу роль в економічних, політичних і культурних відносинах між країнами регіону.

У вересні 1979 тогочасний прем'єр-міністр Демократичної республіки Афганістан Таракі відвідав із офіційним візитом СРСР й за усталеною у ті часі між «комуністичними лідерами» звичкою – розцілувався із генеральним секретарем Компартії Радянського Союзу Леонідом Брежнєвим.

Але при поверненні до Кабула, Таракі був заарештований і убитий ще більш «лівим» своїм однопартійцем – Аміном.

Амін жорстоко розправлявся з усіма, хто не хотів визнавати його владу. Він власноруч віддавав накази про масові страти та повне знищення сіл, у яких жили противники його режиму. Проти тирана у різних провінціях почалися виступи. Амін звернувся до СРСР із закликом допомогти йому «утримати лад в країні».

У грудні 1979 тогочасний керівник КДБ СРСР Юрій Андропов надіслав Брежнєву листа, в якому запропонував ввести радянські війська в Афганістан, а от самого Аміна не підтримати, а навпаки – замінити на лояльнішого Бабрака Кармаля.

25 грудня 1979 року, коли християни в усьому світі відзначали Різдво, розпочалося вторгнення СРСР в Афганістан, яке Кремль назвав «введенням обмеженого контингенту радянських військ у ДРА для запобігання загрози іноземного втручання». Війська СРСР висадилися в Афганістані на аеродромах Кабула, Баграма і Кандагара. Приводом для вторгнення стало бажання тогочасного керівництва Кремля побудови лояльного до СРСР політичного режиму у слаборозвиненій країні, шляхом зміни керівництва держави на маріонеточне. Це поглибило протистояння всередині Афганістану, яке переросло в громадянську війну, що триває і досі.

Спецпідрозділи ГРУ і КДБ взяли штурмом палац Аміна. Бій тривав добу. В результаті Амін, члени його родини та усі присутні в той час у палаці були вбиті. Нападники втратили керівника операції – полковника Бояринова, 5 офіцерів спецназу КДБ, 6 військових і 9 десантників, але з іншого боку, за деякими даними, загинуло кілька сотень вірних Аміну афганських вояків.

Це ще більше розхитало ситуацію в країні і військове угруповання СРСР виявилось втягнутим у громадянську війну. Між армією уряду ДРА, який

очолив ставленик СРСР Кармаль, і озброєною опозицією – моджахедами («душманами») розгорілася боротьба за контроль над Афганістаном. Підтримку моджахедам надавали військові фахівці США, Японії, Туреччини, Китаю, низки європейських країн-членів НАТО, а також пакистанські спецслужби. Радянський контингент воював на стороні сил Кармаля. Війна тривала 10 років. Виведення радянських військ з Афганістану почалося 15 травня 1988 року. 15 лютого 1989 року територію ДРА залишив останній солдат.

Участь громадян Радянського Союзу у війні в Афганістані замовчувалася комуністичною владою. Про це відкрито ніде не говорили, але приховати загибель солдатів строкової служби у далекій країні було неможливо. На похорони молодих хлопців, яких привозили на батьківщину у запаєних цинкових трунах, приходило багато людей.

Ті, хто повернувся після «служби в Афганістані» додому, хоч і підписували документи «про нерозголошення», однак з часом почали розповідати де вони були і що там довелося пережити. У народі їх назвали «афганцями», а радянська влада – «воїнами-інтернаціоналістами».

Офіційно кажуть про 14 427 загиблих військовослужбовців за час «афганської війни СРСР» – від 25 грудня 1979 до 15 лютого 1989 року.

Незалежні ж дослідники називають у десятки разів більші цифри поранених і убитих.

За етнічним походженням, із «обмеженого контингенту радянських військ» в Афганістані найбільше загинуло росіян, українців та узбеків.

Зокрема, з більш ніж 6 тисяч полтавців, що були відправлені до

Афганістану, додому не повернулись 83 військових, їх прізвища наведені на фото нижче. Насправді ж кількість загиблих може бути значно більшою.

Багато «афганців» померли через деякий час від ускладнень після поранень, контузій і «афганських» хвороб — гепатиту, тифу та інших тяжких захворювань. Через політику замовчування афганцям після війни не надавалася допомога психологів, тому більшість ветеранів не могли прийняти «звичайного» життя, внаслідок чого виник так званий «Афганський синдром», що супроводжувався депресіями та часто самогубствами.

Фото з Книги пам'яті, Музей військових конфліктів ХХ століття.

Ми не ставили за мету розповісти всю історію війни в Афганістані, але сформувавши список рекомендованої літератури, який вам дозволить дізнатися більше інформації.

Пропонуємо Вам переглянути наступні видання:

1. Боровик А. Г. Афганистан. Еще раз про войну / А. Г. Боровик. - Москва : Международные отношения, 1990. - 252 с. : ил.
2. Брейтвейт Р. Афган. Русские на войне : пер. с англ. / Р. Брейтвейт. - Москва : АСТ ; Москва : CORPUS, 2013. - 495 с.
3. Корж Г. П. Афганское досье: История войны СССР в Афганистане / Г. П. Корж. - Харьков: Фолио, 2003. - 560 с. : фотоил.
4. Ляховский А. А. Тайны афганской войны / А. А. Ляховский, В. М. Забродин. - Москва : Планета, 1991. - 269 с. : ил.
5. Мосейченко І. Львів - Афган - Львів (1979-1989) / І. Мосейченко, М. Криворучко. - Львів : Добра книжка, 2006. - 382 с. : фото
6. Областная научно-практическая конференция (1998 ; Полтава). Военно-политические итоги и уроки ведения боевых действий в Афганистане в 1979-1989 годы : Материалы научно-практической конференции, посвященной 10-летию вывода войск бывшего СССР из Афганистана, Полтава, 25 декабр., 1998 г. - Полтава : Полтавский военный ин-т связи, 1998. - 89 с. - Загл. обл. : Военно-политические итоги...
7. Рубан В. Н. Комсомольчане на дорогах Афганской войны : посвящается 25-й годовщине вывода советских войск из Афганистана / В. Н. Рубан. - Полтава : Укрпромторгсервис, 2014. - 223 с. : ил.
8. Вавилова Е. Мы не оставили там черный след... : двадцать четыре года назад, 15 февраля 1989 г. советские войска покинули территорию Демократической Республики Афганистан / Е. Вавилова // 2000. - 2013. - 1-7 марта (№ 9) . - С. 1-3(Ф).
9. Веденеев Д. Спецслужбы в Афганской войне / Д. Веденеев // Неизвестная разведка. - 2005. - № 3/4. - С. 77-82.
10. Веденеев Д. Тайный фронт Афганской войны / Д. Веденеев // Неизвестная разведка. - 2006. - № 1/2. - С. 96-98.
11. Дорохов М. Чи треба учням знати про війну в Афганістані? / М. Дорохов // Історія України. - 2009. - Черв. (№ 21). - С. 19-22.
12. Іванова О. Г. Радянсько-Афганська війна 1979-1989 рр. : 11 клас / О. Г. Іванова // Історія та правознавство. - 2007. - № 8. - С. 15-18.
13. Костира А. Спецоперація СРСР в Афганістані 1979 - 1989 років: історіософська інтерпретація / А. Костира // Політичний менеджмент. - 2010. - № 1. - С. 180-188.

14. Костиря А. Военно-політична спецоперація СРСР в Афганістані (1979-1989 рр.) як кульмінація "Холодної війни" / А. Костиря // Політичний менеджмент. - 2008. - № 1. - С. 144-157.
15. Лаврентьев А. В. Восстание в Бадабере. Четверть века спустя / А. В. Лаврентьев // Военно-исторический журнал. - 2010. - № 4. - С. 4-8. - Афганская война.
16. Моїсеєнко І. Відлуння нескореного Гіндукушу : під час війни в Афганістані успішно пройшли випробування автомат АК-74, БМП-2 та легендарна "Чорна акула". Але яку дорогу ціну заплатив СРСР за ці експерименти? / І. Моїсеєнко // Військо України. - 2010. - № 1. - С. 32-34.
17. Мосейченко І. "Ми були серед перших, хто потрапив у далеку південну країну" : 25 років тому розпочалась неоголошена війна в Афганістані / І. Мосейченко // Армія України. - 2004. - 25 груд. - С. 4-5.
18. Плосконос І. Игорь Плосконос: "Мы из Афганистана не сбежали - мы оттуда ушли" / И. Плосконос ; беседовал А. Данилов // 2000. - 2009. - 13-19 февр. (№ 7). - С. 1, 6(В).
19. Поети не гинуть... : урок пам'яті про війну в Афганістані / В. Філенко [та ін.] // Шкільний світ. - 2009. - Січ. (№ 4). - С. 5-7.
20. Правовые аспекты войны в Афганистане и другие элементы антитеррористической кампании // Социально-психологические и медицинские аспекты жестокости. - 2006. - № 1/2. - С. 15-32.
21. Рубцов Ю. В. Советский Союз в "необъявленной" войне в Афганистане (1979-1989 годы): осмысление прошлого / Ю. В. Рубцов // Новая и новейшая история. - 2009. - № 1. - С. 48-70.
22. Таранець С. В. Дії десантно-штурмового компоненту спеціальних підрозділів прикордонних військ СРСР (за досвідом війни в Афганістані 1979–1989 рр.) / С. В. Таранець // Военно-історичний вісник. - 2019. - Т. 34, № 4. - С. 172-190. - Режим доступу: <http://viv.nuou.org.ua/article/view/193292> (дата звернення: 01.04.2021). - Назва з екрана.
23. Шайх Н. А. Невыигрываемая война : [война в Афганистане] / Н. А. Шайх // Международная жизнь. - 2010. - № 9. - С. 137-156.